Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı
Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 219-248, **100. Yıl**

Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Cephesine Asker Alım İşlemleri ve Askerlerin Cepheye İntikalleri*

Mehmet ARSLAN**

Öz

Balkan Harbi'nden yenik ayrılan Osmanlı Devleti, Almanya'nın yardımlarıyla Ordu içerisinde yenileşme hareketlerini gerçekleştirirken, Avrupa ülkelerindeki silahlanma yarışı, Avusturya-Macaristan veliahdının öldürülmesiyle I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine neden oldu. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla beraber Osmanlı Devleti, seferberliğini ilan etti ve seferberliğe uygun olarak Ordunun kuruluş teşkilâtlanmasını yeniden düzenledi. Çıkarılan Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkati ile askerlik hizmetinin yerine getirilmesinde uygulanacak kriterler belirlendi. Bunun yanı sıra 13 Kolordu Asker Alma Bölgesi oluşturuldu. Yapılan düzenlemeler neticesinde siah altına alınan yükümlüler, askerlik şubelerinden, depo denilen eğitim merkezlerine gönderilip, buralarda askeri eğitimlerini aldıktan sonra, menzil müfettişlikleri vasıtasıyla, Çanakkale Cephesi'ne belirlenen güzergâhlar üzerinden sevk edildi.

Anahtar Kelimeler: *I. Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Asker Alım, Cepheye İntikal*

Recruiting and Transportation Process of Army for Çanakkale Front Lines at World War I

Abstract

After the Ottoman Empire emerged defeated from the Balkan War, it started modernization movements within the Army. In the meanwhile, the industrialization race in European countries led to the start of World War One, triggered with the assassination of the Crown Prince of the Austro-Hungarian

* Bu makale "Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri" adlı yüksek lisans çalışmasından istifade edilerek hazırlanmıştır.

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, mehmetrsln@windowslive.com.

Empire. Following the beginning of the war, the Ottoman Empire declared mobilization and it reorganized the foundation organization of the Army in accordance with the mobilization. Criteria necessary for military service were determined according to the Obligatory Military Service Temporary Law. In addition to this, thirteen Army Corps Recruiting Zones were established. As a result of the reorganizations, the recruited men were taken from the induction centers to the training centers named depots and after receiving military training there, through the agency of destination inspectors, they were sent to the fronts, the Gallipoli Front being primarily, via designated routes.

Keywords: *World War I, Çanakkale Battle Front, Recruiting, Transportation to Battle Front*

Giriş

Osmanlı Devleti'nde 1846, 1870 ve 1886 yıllarında kuraya dayalı asker alma sistemi uygulandı. 1886 yılında uygulanan kura sistemine bakıldığında müslüman olmayanların, Galata, Eyüp ve Üsküdar'da yaşayanların askerî yükümlülükten muaf tutulduğu, ayrıca bedelli askerlik ve kadro fazlalığı gibi nedenlerden dolayı da çok sayıda insanın askere gitmediği görülmüştür.

II. Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilan edilmesinden sonra Osmanlı Devleti, askerî alanda yeniden yapılanma sürecine girdi. Girilen bu süreçte yeni asker alma kanunu çıkarıldı. 1909 yılında çıkarılan yeni kanun hükümlerine göre İstanbul'da üç kadılığın bulunduğu ve *Bilâd-ı Selâse* olarak adlandırılan Galata, Eyüp ve Üsküdar'da yaşayanların ve müslüman olmayanların askerlik yapmaları zorunlu hale getirildi.[1] Ayrıca, askeriî yükümlülüğün her erkek için 20 yaşına girdiği mart ayının ilk gününde başlatılması, 1304 (1888) yılında doğanların, 1325 (1909) yılının mart ayının birinci günü askerî yükümlülüğe tabi tutulması kararı alındı.[2] 1909 yılında yeni düzenlemelerle asker alma işlemlerini gerçekleştiren Osmanlı Devleti, 18 Ekim 1912 tarihine gelindiğinde Trablusgarp'ın İtalyanlara bırakılmasıyla neticelenen Uşi Antlaşmasını imzaladı. 8 Ekim 1912'de başlayan ve 29 Eylül 1913 tarihinde Bulgarlarla imzalanan İstanbul Antlaşması ile son bulan Balkan Savaşı sonucunda da Osmanlı Devleti'nin, Avrupa'daki varlığı sadece Doğu Trakya ile sınırlı kaldı.[3] Ordu içerisinde yeni düzenlemelerle alınan bu ağır yenilgilerin altından kalkmak isteyen Osmanlı Devleti, ilk olarak 27 Kasım 1913'te seferber olan birliklerin asker ve hayvan ihtiyacının karşılanmasına yönelik, asker eğitim merkezleri olarak da adlandırılan depo birliklerini

1 Faruk Ayın, *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra Asker Alma Kanunları (1839-1914)*, Ankara 1994, s. 46-47.

2 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 6. Kısım (1908-1920),* c. III, Ankara 1971, s. 232.

3 Muhammet Erat, "20. Yüzyıl Başında Avrupa, Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,* Editör: Muhammet Erat, İstanbul 2013, s. 32-36.

kurdu.[4] 11 Aralık 1913 tarihinde *Sultan V. Mehmet Reşad*'ın iradesiyle yayınlanan "*Teşkilât-ı Umumi-yi Askeriye Nizamnamesi*" ile ordu; kolordu ve tümenler olmak üzere iki kısma ayrıldı. Kolordu ve tümenler ordu müfettişliklerine bağlandı. Oluşturulan ordu müfettişlikleri 1. 2. 3. ve 4. Ordu Müfettişlikleri diye adlandırıldı. 13 bölgede oluşturulan kolordularda; iki veya üç nizamiye tümeni, bir nişancı alayı, iki veya üç alaylı bir süvari tugayı, bir istihkâm taburu, bir telgraf bölüğü, bir nakliye taburu ve ağır topçu taburu yer aldı. 3. Ordu Müfettişliği'ne bağlı 9. ve 11. Kolordular bölgesinde bulunan aşiret tümenleri ve tugayları da bu kolordulara bağlandı. Yeni sistemle asker alma işlemleri kolordu asker alma dairelerine verilip, 13 asker alma dairesi oluşturuldu. Oluşturulan bu daireler: 1. Kolordu Asker Alma Dairesi, 2. Kolordu Asker Alma Dairesi, 3. Kolordu Asker Alma Dairesi… olarak adlandırıldı. 12 Mayıs 1914 tarihinde *Takvim-i Vekayi* Gazetesi'nde yayınlanarak yürürlüğe giren *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati* (Geçici Asker Alma Kanunu) ile de I. Dünya savaşında asker alım işlemlerini yapan Osmanlı Devleti, 5 Ağustos 1914'te kurulan Menzil müfettişlikleriyle cephelere asker sevkiyatlarını gerçekleştirdi.[5]

1. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Katılması

Kapitülasyonlar nedeniyle çöken bir ekonomi, Haliç'te çürümeye terk edilen donanma, birbiri ardına gelen isyanlar, savaşlar ve son olarak Balkan Savaşları faciası Osmanlı Devleti'ni çözülme sürecine götürdü. Yaşanılan bu çözülme sürecini halk içerisinde ortak bir bilinç oluşturarak engellemek isteyen devlet, *Turancılık*, *İslamcılık* ve *Osmancılık* gibi düşünce akımlarını yayma faaliyetlerinde bulundu. Ortak bir bilinç oluşturma gayesi ile ortaya atılan *Turancılık* ve *İslamcılık* akımları başta Hükümet ve *İttihat ve Terakki* içerisinde olmak üzere edebiyat dünyası ve basın yayın organlarında ayrışmalara neden oldu. *Osmancılık* akımı ise hayata geçirilemedi.[6] Ülke içerisindeki fikir ayrılığı *İttihat ve Terakki* ile *Hürriyet ve İtilaf* partileri arasındaki ilişkilere de yansıyarak bu iki partinin taban tabana zıt politikalar izlemelerine neden oldu. İki partinin uzlaştıkları tek konu ise devletin içinde bulunduğu çözülme sürecinden ancak yabancı devletlerin yardımıyla kurtarılabileceğine inanmalarıydı. *İttihat ve Terakki* Almanya'nın, *Hürriyet ve İtilaf* partisi ise İngiltere'nin yanında yer almanın gerekliliğine inanıyordu. Tüm bu olumsuzluklar askeri alanda yetersiz olan Osmanlı Devleti'ni ordu içerisinde reform hareketlerine sevk ederek, eksiklik-

4 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 192.

5 Mehmet Arslan, *Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2014.

6 Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı Anıları Cihan Harbine Neden Girdik? Cihan Harbine Nasıl Girdik? Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik: Irak Cephesi Erzincan ve Erzurum'un Kurtuluşu Sarıkamış, Kars ve Ötesi*, İstanbul 2011, s. 147.

lerin giderilmesi yönünde adımlar atmasına neden oldu. Bu yönde atılan ilk adım ise *Hakkı Paşa* sadrazamlığındaki hükümetin *Amiral Limpus*'un başkanlığındaki İngiliz heyetine, Osmanlı donanmasının düzenlenme görevinin verilmesi oldu. *General Baumann* başkanlığındaki Fransız heyetine de Jandarma kuvvetlerinin düzenlenmesi görevi verildi.[7] Almanya ile antlaşma yapılarak, Ordu ve *Erkân-ı Harbiye*'nin ıslahı Almanlara bırakıldı.[8] 14 Aralık 1913'te *General Liman von Sanders* komutasındaki 42 kişilik subay heyeti ordunun ıslah çalışmaları için İstanbul'a geldi. Harbiye Nazırlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na atanan *Enver Paşa* da 1914 yılının Ocak ayında subay kadrolarında değişikliğe gitti.[9]

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan ordusu, taht adayı ve ordunun başkumandanı *Arşidük Fransuva Ferdinand* denetiminde, Bosna'da askeri manevralar düzenledi. Bu askeri manevraların ardından *Arşidük*, eşi ile birlikte resmi ziyaret için gittiği şehirde, otomobil ile dolaşırken, bir Sırp genci tarafından öldürüldü.[10] Suikastın ardından Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a bir ültimatom verdi.[11]

Savaş gemileri İngilizler tarafından el konulan Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914'te, daha önceden kararlaştırdığı üzere, Almanya ile ittifak antlaşması imzaladı. Bunun yanı sıra aynı gün içerisinde Avusturya-Macaristan'la da ittifak antlaşması imzalandı.[12] Osmanlı Devleti bu antlaşmaları imzalamasının ardından seferberliğini ilân etti. Devlet seferberliğini ilan ederken 3 Ağustos 1914 tarihinde Almanya, Fransa ve Belçika'ya, 4 Ağustos 1914 tarihinde İngiltere, Almanya'ya, 6 Ağustos 1914 tarihinde de Avusturya-Macaristan Rusya'ya savaş ilân etti.[13]

11 Ağustos 1914'te her zamanki gibi sadrazamın yalısında yapılan nazırlar toplantısında *Enver Paşa*, *Goben ve Breslav* gemilerinin o sabah Çanakkale Boğazı önüne geldiğini ve İngiliz donanması tarafından takip edildiklerinden bu iki gemiye Boğaz'dan geçmelerine izin verdiğini söyledi ve bu mesele için bir karara varılması gerektiğini belirtti. Toplantıda gemilerin geçici olarak ve görünüşte, silahtan arındırılmasının Almanya'dan rica edilmesine karar verildi. Ertesi gün *Cemal Paşa* toplantıda alınan kararlar doğrultusunda gazetelere resmi bildiri verdi ve bu iki gemi hakkında olumlu birçok makale yayınlamasını istedi.[14] Bu girişimlerin hemen sonra-

7 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918) Dördüncü Bölüm Birinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nın Çıkması ve Osmanlı İmparatorluğu,* c. IX, Ankara 1996, s. 374-375.

8 Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı*, s. 49.

9 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* s. 375-376.

10 Ali İhsan Sâbis, *Birinci Dünya Harbi,Birinci Dünya Harbi'nden Evvelki Hadiseler, Harbin Zuhuru ve Seferberlik ilanı, Harbe Nasıl Sürüklendik*, İstanbul 1991, s. 45.

11 İ. Hakkı Sunata, *Gelibolu'dan Kafkaslara I. Dünya Savaşı Anılarım,* İstanbul 2008, s. 18-19.

12 Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı*, s. 51.

13 Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, İstanbul 2009, s. 137.

14 Ahmed Cemal Paşa, *Hatıralar İttihat ve Terakki I. Dünya Savaşı Anıları Cemal Paşa Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Komutanı*, s. 144-145.

sında *Goben* ve *Breslav* gemilerine *Yavuz* ve *Midilli* isimleri verildi. Amiral *Souchon*, Osmanlı donanmasının birinci kumandanı sıfatıyla göreve getirildi.

27 Eylül 1914'te Çanakkale Boğazı'nda çıkışları kontrol eden İngiliz savaş gemileri, Boğaz'dan çıkış yapmak isteyen Osmanlı torpidosunu geri dönmeye zorlayınca, Osmanlı Devleti, Boğaz'a torpil döşeyerek Boğaz'ı ticaret ve savaş gemilerine tamamen kapattı.[15]

Boğaz'ın ticaret ve savaş gemilerine kapatılmasından sonra 5 Ekim 1914'te *Amiral Souchon*, *Enver Paşa*'dan Osmanlı filosuna Karadeniz'de talim yaptırmak için izin aldı. 24 Ekim 1914'te *Enver Paşa* Osmanlı donanmasına Karadeniz'de Ruslara savaş ilan edilmeksizin saldırması emrini verdi. Bahriye Nazırı *Cemal Paşa* da Karadeniz'deki donanmanın başında bulunan *Amiral Souchon*'un talim için verdiği her türlü emre uyulmasını istedi. 27 Ekim 1914 sabahı *Amiral Souchon*, aralarında *Yavuz* ile *Midilli*'nin de bulunduğu 11 parçadan kurulu Osmanlı donanması ile talim yapmak amacıyla Karadeniz'e çıktı. 29 Ekim 1914'te Osmanlı donanması talim yaptığı sırada, Rus donanması tarafından rahatsız edildi. Bunun üzerine Osmanlı donanması, *Purut* adlı mayın gemisini batırdı. Bir torpido hasara uğratılarak, bir kömür gemisi de ele geçirildi. Daha sonra, Odessa ve Feodosya Novorossisk'deki askerî tesisler bombalandı ve bir ganbot hasara uğratıldı. Bombardıman olayından iki gün sonra Osmanlı Devleti tarafından 31 Ekim 1914'te Rusya'ya nota verildi.[16] 1 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'nin notasına karşılık veren Rusya, 2 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.[17] İngiltere ve Fransa da elçiliklerini çekmesinin ardından 5 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.[18] Bunun üzerine 11 Kasım 1914 tarihinde de Osmanlı Devleti İtilaf devletlerine savaş ilan etti.[19]

Osmanlı Devleti'nin İtilaf devletlerine savaş ilan ettiği 11 Kasım 1914'te *Sultan V. Mehmet Reşad*'ın, ordu ile donanmaya hitaben yazdığı bildirisinde yayınlandı. Bildiride, İngilizlerin Çanakkale ile Akabe'de, Rusların da Kafkasya'da Osmanlı yurduna saldırdıkları, Rusya'nın yüzyıllardan beri Osmanlı Devleti'ne karşı zararlı hareketlerinin bulunduğu anlatılarak kutsal yerler olan Mekke ve Medine ile 300 milyon Müslümanın hayat ve varlığını korumak için cihadın ilan edildiği bildirildi.[20]

15 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* s. 392

16 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* s. 392-398.

17 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* s. 398-399.

18 Pierre Renouvin**,** *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918,* (çev. Örgen Uğurlu), İstanbul 2004, s. 295.

19 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* s. 399.

20 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* s. 400.

2. Asker Alma İşlemleri

2.1. Seferberliğin Başlamasıyla Birlikte Asker Alımlarının Yapılması

Seferberlik başladığında ordunun barış kadrolarındaki nizâmiye askerlerinin doğum tarihleri 1891, 1892, 1893'tü. Bu askerler 1911, 1912, 1913 yıllarında askere alındı. Seferî kadroların esksikliklerinin giderilmesi için çağırılan 1894 doğumlulardan bir kısmı yeni çıkarılan geçici asker alma kanununa göre 1914 yılında orduya katıldı. Bunlar kolordu ve tümenlerin telsiz telgraf bölüklerinin bir kısmında ikmal edilip, yükümlü olmaksızın oto ve telsiz telgraf birliklerinde askerlik hizmetlerini yerine getirdi.[21] Seferberlik başladığında yapılan ilk hazırlıklardan bir diğeri de kolorduların sınırları belirtilerek, her kolordu bölgesinde asker alma heyetleri oluşturuldu. Oluşturulan asker alma heyetleri seferberliğin uygulanmasından sorumlu tutuldu. Böylece seferberlik hazırlıkları bölge esasına göre yapılarak her kolordu sefere ait insan, hayvan ve araçları kendi bölgesinden karşıladı.[22]

Bu hazırlıkların yanısıra askere çağrılanların yedi gün içinde askerlik şubelerine gitmedikleri takdirde kaçak sayılarak kurşuna dizilecekleri ilan edildi. Yedek subaylar kanunu çıkarılarak lise mezunları, üniversite, yüksekokul ve bir kısım medrese okulu öğrencileri yedek subay yapıldı.[23] Yapılan bu gibi düzenlemelerin ardından asker alımlarına başlamasıyla birlikte gençler, harbiye mektebinde, *ihtiyat zabit namzetleri* talimgâhına girmek için koşmakta ve bütün kapılar, avlular, koridorlar gençlerle dolmaktadır. Kalabalıklar o kadar fazladır ki subaylar kayıt işlemlerine yetişememektedir.[24]

Netice itibariyle 3 Ağustos 1914'te ilan edilen seferberlik, eksiklerine rağmen 25 Eylül 1914'te yani 53 günde tamamlandı. 53 günlük bu devre hızlı bir seferberlik olmamakla birlikte Balkan Savaşı seferberliğinden daha iyi ve çabuk uygulandı.[25]

2.2. Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati (Geçici Asker Alma Kanunu)

Balkan Savaşları yenilgisi, Osmanlı ordu teşkilâtlanmasının yeniden yapılandırılmasını ve 1909 yılında çıkartılan asker alma kanunun değiştirilmesini zorunlu kıldı.[26] Bu zorunluluktan dolayı 1914 yılının mart ayı içerisinde asker alma kanunun yeniden

21 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, Cilt: X, Ankara 1985, s. 163.

22 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 287-288.

23 İ. Hakkı Sunata, *Gelibolu'dan Kafkaslara...*, s. 20.

24 Münim Mustafa, *Cepheden Cepheye (1914-1918) İhtiyat Zabiti Bulunduğum Sırada Cihan Harbinde Kanal ve Çanakkale Cephelerine ait Hatıralarım,* Cilt:III Çanakkale Hatıraları, İstanbul 2003, s. 335.

25 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 289-290

26 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 236.

yapılması emir verildi.[27] Verilen emir doğrultusunda asker alma kanunun yapılmasına ait çalışmalar *Binbaşı Behiç Bey* ile *Yüzbaşı Yusuf Bey* tarafından yürütüldü. Yürütülen çalışmalar sırasında, Balkan Savaşı'nda asker olma yaşına gelmeyenlerin, yani 20 yaşında olanların silah altına alınması nedeniyle 1914 senesinde terhis olunacak askerin yerini alacak asker yoktu. O derecede ki, asker atlı sınıflarında dahi hayvanlara bakacak kadar adam kalmaması gibi önemli bir sorunla karşılaşıldı. Bu soruna çare olarak, bundan sonra 21 yaşını değil, 20 yaşını ikmal edenlerin askere alınması yönünde kanunda değişiklik yapıldı. Bu, henüz vücudu olgunlaşmamış gençlerin silah altına alınması gibi sakınca oluşturan bir anlama gelmekteydi.[28]

Binbaşı Behiç Bey ile *Yüzbaşı Yusuf Bey*, çalışmaları sırasında kamu yararına hizmet eden müesseselere, kimlerin askerlikten muaf tutulacağına dair sorularını iletti. İletin sorulara karşılık bakanlıkların kimi çok, kimisi az istemek suretiyle bu işe pek önem vermedi. Sadaret Müsteşarı ise herkesin askere alınması taraftarı idi. Bakanlıklardan görüş alındıktan sonra Şeyhülislâm Hayri Efendi'ye gidildi. Kanun, Şeyhülislâmdan çıkarılanların askerlikten muaf tutuyordu. Hayri Efendi, şeyhülislamlıktan kendisi dahi çıkarılmış ise askere alınması gerektiğini belirterek, kanunun kendi kurumunu ilgilendiren bu kısmı sildi.

Mükellefiye-i Askeriye Kanunu olarak hazırlanan kanun *lâyihası*[29], yapılan çalışmaların ardından *Şûrâ-yı Devlet*'e (Danıştay) gönderildi. Danıştay Tanzimat Dairesi başkanı *Mahmud Esad Bey*'e gönderilen kanunun sorunlu noktaları ve özellikle 20 yaşında askere alınma meselesi *Behiç Bey* tarafından anlatıldıktan sonra bu maddelerin düzeltilmesi Danıştay'da yapıldı. Danıştay'da yapılan düzeltmelerin ardından *Mebusân Meclisi* çalışmadığı için, kanunun geçici olarak çıkarılmasına karar verildi. *Binbaşı Behiç Bey*, daha doğru düzgün kağıda dökülmemiş olan tasarıyı, *Vekiller Heyeti*'ne götürmeden önce etraftan birkaç kâtip toplayıp, her kâtibe aynı anda birkaç sayfa yazdırarak, *Vekiller Heyeti*'nin huzuruna çıktı. Henüz kararlaştırılmamış bir madde de açık bırakıldı. Bunu da Said Halim Paşa'nın konağında *Behiç Bey* kendi yazdı. *Lâyiha,* üzerinde yapılan incelemenin ardından *Vekiller Heyeti*'nce kabul edildi. Daha sonradan Padişaha sunulmak üzere Sadaret'e gönderdildi. [30]

Sultan V. Mehmed Reşad, idam cezası ile dolu olan bu *lâyiha*'nın bazı yerlerini beğenmemesinden dolayı *lâyiha* birkaç gün sarayda kaldı. Bunun üzerine *Enver Paşa*, *Şeyhülislâm Hayri Efendi*'yi Padişah'ı ikna için gönderek ikna ettirmeyi başardı.[31] 12 Mayıs 1914'te de *Padişah V. Mehmed Reşad*'ın iradesiyle *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-i Muvakkati* yürürlüğe girdi.[32]

27 Behiç Erkin, *Hatırat 1876-1958*, Ankara 2010, s. 121.

28 Erkin, *Hâtırat,* s. 122.

29 Herhangi bir konuda bir görüş ve düşünceyi bildiren yazı.

30 Erkin, *Hâtırat,* s. 122-123.

31 Erkin, *Hâtırat,* s. 123.

32 Osman Köksal, Osmanlı Devleti'nde Askerliğin Vatandaşlık Mükellefiyetine Dönüşüm Evrimi, *"On İkinci Askeri Sempozyumu Bildirileri I Kuruluşundan Güümüze Türk Ordusu"*, Ankara 2009, s. 266.

12 Mayıs 1914 tarihinde *Takvim-i Vekayi* Gazetesi'nde yayınlanarak yürürlüğe giren *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati*, seferberliğini ilan edip, kuruluş teşkilâtlanmasını tamamlayan Osmanlı Devleti'nin, genel asker alma usullerini belirlemesi ve eski kanun hükümlerine göre askere alınan erkek nüfus oranını %35'ten, %95'e çıkartması açısından önemlidir.[33]

Asker alım işlemlerinin esaslarını belirlemesi açısından önemli olan kanunun genel hükümlerinde Osmanlı topraklarında, Osmanlı ailesi dışındaki her erkek kanun gereği askerlik yapmakla yükümlü olduğu, askerlikle yükümlü olan her erkek 18 yaşını doldurduğu seneyi takip eden mart ayı başında askerlik görevini yapmaya başlayacağı, 19 ve 20 yaşlarında bulunan erkeklerin ise ancak bir savaş halinde silah altına alınacağı, zorunlu askerlikle yükümlü olanlar için de piyade ve nakliyede görev alacakların 20 sene *muvazzaf*, bu süresinin 5 senesini de *mustahfaz* olmak üzere 25 sene, mızıka ve jandarma için 20 sene ve donanma için de 17 sene olduğu belirtilmektedir.[34] Ayrıca yükümlünün askeriyede geçireceği süreye *silahaltı müddeti* veya *hizmet-i fiilliye-i askeriye* müddeti denmektedir. Bu süre askerin birliğine katılmasından başlayarak, piyade ve nakliye sınıfları için 2 sene, mızıka ve jandarma sınıfı için 3 sene donanma için de 5 senedir. Harbiye Nazırı şartlar gereği bu süreleri uzatmaya yetkilidir.[35]

Bunların yanısıra her sene mart ayı başlangıcına kadar 20 yaşını doldurmuş olan yükümlünün, Harbiye Nezareti'nce ekim ayı içerisinde kıt'ada bulunmak üzere, sene içerisinde ordunun ihtiyacına göre tamamen veya kısmen silah altına tekrardan çağrılır. Askerlik hizmetini yapıp terhis olanlar ve bunların izinli kabul edilenleri ile açıklandığı gibi kısa dönem veya bedelli yapanlar *ihtiyat* sınıfına nakil edilir.[36]

2.3. Askerlik Daireleri

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki her kolordu, orduların eğitim görmüş ve savaş tecrübesi bulunan askerleri, ihtiyaçları oranında, askerlik daireleri ve askerlik şubeleri kanalıyla toplayıp, depo alaylarıyla depo taburlarına sevk etti. Askerler burada, kısa bir uyum eğitimine tabi tutulup, birliklerin ihtiyacına göre dağıtıldı. Çağırılan doğumlulardan olmayıp gönüllü olarak silah altına alınmasını isteyenler de ihtiyaca göre *"gönüllü asker"* olarak askere alındı. Askerlik

33 Erkin, *Hâtırat,* s. 123.

34 *Takvim-i Vekayi Gazetesi*; Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkatı, 18 Cumadilahir 1332, 1 Mayıs 1330, madde 1-3,Numara 1815, s. 18.

35 *Takvim-i Vekayi*, *Mükellefiyet-i Askeriye,…*, madde 4- 6, numara 1815, s. 19.

36 *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye,…*, madde 7-9, numara 1815, s. . 19. Kanunun tüm maddelerini görmek için ayrıca bkz; Mehmet Arslan, Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2014.

daireleri, kolordu kuruluşundaki tümen adedine göre tertip edildi. İhtiyacını kendi kaynaklarından sağlayamayan kolordu asker alma bölgeleri, Harbiye Nezareti Ordu Dairesi'nce düzenlenen esaslara göre diğer kolordu asker alma bölgelerince desteklendi.[37]

Osmanlı coğrafyasındaki mevcut asker alma teşkilatı Irak hariç olmak üzere Anadolu ve Rumeli'deki erkek nüfusun toplamına yani 12 kolordu asker alma bölgesine eşit olarak bölündü. Irak'taki mevcut erkek nüfus ayrıca bir kolordu halinde kalmaya devam etti. Irak'ın bu şekilde tutulmasının sebebi ise nüfusun büyük bir kısmının asker kaçağı olması ve nüfus defterlerine kayıt edilmemiş olmalarıydı.[38]

Kolordu asker alma daireleri, her kolordunun kuruluşunda nizamiye tümenleri sayısınca tümen asker alma dairelerine ayrıldı. Bu daireler, nizamiye tümenlerinin numaraları ile de anılmaktaydı. Yalnız nüfusunun derecesine göre, bir nizamiye tümenine tahsis olunan asker alma şubelerinin, bir merkezden idaresi mümkün olmayan yerlerde, o tümene bağlı olmak üzere birden fazla asker alma kalemleri bulunduruldu. Bunların ayırt edilmesi için numaralarıyla birlikte merkezleri de söylendi. 25. Tümen Şam Asker Alma Dairesi gibi.[39]

Askerlik dairelerinde *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati*'nin uygulanmasında çeşitli yerlerde yeteri kadar önem verilmemesinden dolayı da seferberlik ilânından savaşın sonuna kadar ortalık alt üst oldu ve birçok asker alma dairesi tamamen kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.[40] Diğer taraftan asker alma dairelerinde, *Enver Paşa*'nın çıkarmış olduğu yeni yazıya alışılamamış olmasından savaşa ilişkin işlerin eski yazı ile yazılmasına izin verildi.[41]

3. Çanakkale Cephesine Asker Alım İşlemleri

3.1. Çanakkale Deniz Harekâtı'ndan Önce Enver Paşa Tarafından Yayınlanan Asker Alma Genelgesi

22 Aralık 1914 tarihinde *Enver Paşa* komutasında başlatılan Sarıkamış harekâtı soğuk, açlık ve hastalıklardan dolayı geride binlerce şehit bırakılarak 9 Ocak 1915 tarihinde sonlandırıldı.[42] Başkumandan Vekili *Enver Paşa* 1915 yılı başlarında Sarı-

37 *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915-9 Ocak 1916)* Cilt: V, III. Kitap, Ankara 2012, s. 495-496.

38 Şenol Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Asker Alma Usulleri (Ahz-ı Asker)*, Ankara 2014, s. 62-63.

39 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, s. 238.

40 Erkin, *Hâtırat,* s. 123.

41 Erkin, *Hâtırat,* s. 122.

42 Erat, *20. Yüzyıl Başında Avrupa,* s. 58.

kamış Taarruzu'ndaki başarısızlıktan sonra asker alımıyla ilgili yeni bir çalışma başlatarak, genelge yayınladı. Yayınlanan genelgeyle:

> *"Bir er askerlik şubesinden nasıl bir askerlik kararı almış olursa olsun; izinli bulunması ihtiyâta geçirilmiş olması veya mustahfaza götürülmesi hallerinde, barış ve seferde silah altına çağrıldığı anda, hangi asker alma dairesi ve şubesi bölgesi içerisindeyse o şubenin malı ve şubenin bağlı bulunduğu kolordunun tertip eri olacağını, böylece kolordularca, komutaları altındaki birliklerin sefer kadrolarını veya zayiatın kendi asker alma bölgelerinden, görecekleri lüzum ve ihtiyaca göre ikmal yapabileceklerini, kolordu ve tümen komutanları ya da vekillerince, yalnız kendi asker alma bölgeleri içerisindeki eratın doğrudan doğruya emir altındaki birlik ve tesislere, lüzum göreceği oranda, tertip ve dağıtımını yapmakla kayıt ve kabul işlemlerine geçebileceğini, bir kolordu dairesinden diğerine veya deniz ve jandarma sınıflarıyla kolordulara bağlı bulunmayan birlik ve müesseselere VII. Kolordu, Hicaz ve Asir tümenleri ihtiyacı için herhangibir kolordu veya tümen asker alma bölgesinden, er tertip ve yollanmasının barış ve seferde olsun ilgili makamlarca yapılabileceğini, yetki ve tertip dışında er kabul ve kullanacaklar hakkında cezai işlemlerin uygulanacağı hükme bağlanmıştı."* (TSK, 6. Kısım 1971: 204-205)

1915 yılının Ocak ayı başlarında İngiltere Deniz Bakanı *W. Churchill* ve Savaş Bakanı *Lord Kitchener*, Osmanlı Devleti'nin Kafkas Cephesi'ne asker göndermesini engellemek için Çanakkale Boğazı'na harekât düzenlenmesinin gerekliliğine inanıyordu. Bu çerçevede 6 Ocak 1915'te *W. Churchill*, *Amiral Garden*'dan deniz harekâtı için ayrıntılı bir plan istedi. 11 Ocak 1915'te *Amiral Garden*'nın hazırladığı plan savaş konseyine sunuldu. 18 Ocak 1915'te hazırlanan plan Fransa'ya iletildi. 28 Ocak 1915 tarihinde ise savaş konseyi Çanakkale Boğazı'nı denizden, savaş gemileriyle, geçme kararı verdi.[43] 18 Mart 1915'te Çanakkale Boğazı'nı savaş gemileri ile geçmek isteyen İngiliz ve Fransız donanmasına ait birkaç büyük geminin mayınlara çarpması ve sahillerdeki bataryalardan açılan top ateşiyle batması, deniz harekâtının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden oldu. Alınan bu başarısızlıktan sonra İtilaf devletlerinin, karadan da geçmek isteyeceğinden emin olan Osmanlı Devleti, birçok askeri birliğini bölgeye kaydırmaya başladı. Bütün illerden, ilçelerden köylerden eli silah tutan yüz binlerce insan bölgeye akın etti. Köylerinden eline aldıkları çifteleri ve hafif av silahlarıyla yola koyulanlar oldu. Bazıları atıyla katılarak, süvari birliklerine alındı. Askerlik şubelerinin önünde her gün on binlerce genç toplandı.[44]

43 Erat, *20. Yüzyıl Başında Avrupa,* s. 46-47.

44 Zafer Güler, *Gelibolu Müfrezesi Yüzbaşı Mustafa Tevfik'in Ölüm Kalım Mücadelesi*, İstanbul 2007, s. 103-104.

3.2. Çanakkale Muharebeleri Sırasında Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati'nde Yapılan Değişiklikler

Osmanlı Devleti, Başkumandan Vekili *Enver Paşa*'nın asker alımıyla illgili genelgesinin ardından *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı* Muvakkatı'nda da birtakım değişikliklere giderek, Çanakkale Cephesi'nin asker ihtiyacını karşılama yoluna gitti. Bu yönde atılan ilk adım, muharebeler başlamadan önce 14 Mart 1915'te, asker alma kanununda yer alan 144. maddedeki kanunun yürürlülük süresinin 1331 (1915) mart ayından 1332 (1916) mart ayına alınması oldu.[45] 2. madde değiştirilerek 19 ve 20 yaşındaki erkeklerden askere alınmasına gerek görülmeyenleri de kapsayacak şekilde zorunlu askerlik dışında silah kullanma kabiliyeti olanların, sınır başta olmak üzere belirli yerlerde görev yapmaları ve bunların askerliğe alınması Harbiye Nezareti'nin görevi olarak belirlendi.[46] 5 Nisan 1915 tarihinde Harbiye Nezareti savaş nedeniyle oluşacak ve ihtiyaç gördüğü takdirde, seferberlik hali kapsamında göçmenlerin Osmanlı topraklarına giriş yaptıkları tarihten itibaren yaşlarına göre silah altına alınabileceği ayrıca bedelli askerlik yapmak isteyenlerin de ücret karşılığında bedelliden yararlanabileceği kararlaştırıldı.[47] 29 Nisan 1915 tarihinde asker alma kanunun 2., 3., 4. ve 5. maddelerinde değişiklikler yapılarak her bireyin 18 yaşını doldurdukları senenin ertesi yılı mart ayında askerlik görevine başlayacağı ve 45 yaşını doldurduğu ekim ayı sonunda biteceği şeklinde değiştirildi. 19 ve 20 yaşlarına girenler ve 20 yaşı doldurdukları halde silah altına alınmayanların ise ancak bir savaş halinde veya padişahın emriyle silah altına alınacağı, askerlik sürelerinin piyade ve nakliye sınıflarında bulunanlar için 40, mızıka, jandarma gibi kara ordusunda görev yapanlar için 38, donanmada görev yapanlar için 30 yaşına kadar olduğu, asker hizmetini fiili olarak yerine getirecek olan askerlerden piyade ve nakliye sınıflarında bulunanlar 2, diğer kara ordusunda görev yapanlar ile mızıka ve jandarmada görev yapanlar 3, donanmada görev yapanların hizmet süresi ise 5 yıl olarak belirlendi.[48]

17 Mayıs 1915 tarihinde askerlerin muayeneleri ile ilgili 140. maddede yer alan kanun maddesinde değişikliğe gidilip, asker muayene işlerinde izlenecek yol ve muayenelerde asker şubeleri ve asker meclislerinin ilgileneceği yönünde düzeltmeye gidildi.[49] 27 Mayıs 1915 tarihinde 42. maddede yapılan değişiklik ile asker yoklamaları sırasında *Mekteb-i Sultaniye* 10. sınıf öğrencilerine yardımcı hizmette yer verilmesi-

45 *Düstur, 16 Cumadilahire 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye-i Kanuni Muvakkatı'nın 144. maddesinin Fikra-i Evveliyesine Muaddel Kanun-ı muvakkat, numro 155*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 465.

46 *Düstur, Hizmet-i Askeriye Haricinde Bulunan Efraddan Silah İsti'maline Kabiliyetli Olanların Suret-i Celb ve İstihdamı Hakkında Kanun-ı Muvakkat, numro 198,* Cilt: II, 7. Tertip, s. 545.

47 *Düstur,16 Cumadilahir 1333 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatına Müzeyyel Kanun-ı Muvakkat, numro 199,* Cilt: II, 7. Tertip, s. 546.

48 *Düstur, 16 Cumadilahire 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye-i Kanuni Muvakkatinin 2,3,4,5. maddelerine muaddel kanun-ı muvakkat, numro 226*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 589.

49 *Düstur, 16 Cemaziyelahir 1332 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 140. maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat, numro 237*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 600.

ne karar verildi.[50] 30 Mayıs 1915 tarihinde 46. 48. 69. ve 70. maddelerde değişikliğe gidilerek, yoklamaları bir sonraki seneye bırakılanlar için belirlenen kanunlar değiştirilip, sağlık ve verilen cezalarla ilgili yeni düzenlemelere gidildi. Henüz silah altına alınmayan ve askerlik yapmalarına engel bir hastalığı var olduğu asker meclislerince onaylananlar da iki asker doktor tarafından tekrardan muayene edilip, askerliğe alınacağı, askerlik görevini yerine getiremeyeceklerin ise ihraç edileceği ve fiilen askeri görevini yerine getiremeyenlerin ve askerlikten ihraç edilenlerin de *vergi-yi askeriyeden* faydalanabileceği yönünde karar alındı.[51]

19 Temmuz 1915 tarihinde gayrimüslimlerin liderleri konumundaki peder ve hahamlar hakkında 91. maddede değişikliğe gidilerek dini önderlerin kimler olduğu belirtildi.[52] 18 Temmuz 1915 tarihinde 50. maddede yer alan askere gidecek olan kişinin ailesinin yardıma muhtaç olup olmadığı konusunda hazırlanan madde de değiştirildi.[53] 8 Ağustos 1915 tarihinde ise 51. maddede değişikliğe gidilerek yoklamalara gelecek kişilerin 18 yaşından küçük olmaması yönünde karar alındı.[54]

3. 3. Çanakkale Cephesi Zayiatının Karşılanması

1915 yılının ilkbaharında başlayan taarruzun bir türlü sonu gelmiyor, yapılan kanlı boğuşmalara ara verilmeden devam ediliyordu. Her gün yeni bir tümen veya bir kıt'a ve birlik siperlere girerek ya şehit ya yaralı olarak kaybediliyor ve yerleri yeni birlik ve tümenlerle tekrar dolduruluyordu.

İtilaf devletlerinin taarruzları devam ederken, Ruslar da donanmalarıyla Karadeniz'e taarruz edip, Boğaz'ın ağzında bulunan Anadolu ve Rumeli Fenerlerini bombardıman ederek, ateş sahasını Beykoz ve Yüşa'ya kadar uzatmaktaydı. Çanakkale dört beş defa dolup boşalmış, İstanbul hastaneleri ve hatta kışlaları, bazı apartmanlar yaralılar ile dolup taşmakta, hafif yaralılar derhal tedavi edilerek geri cepheye sevk edilmekteydi. Kısacası Çanakkale'nin daima taze kuvvetlerle takviyesi gerekiyordu.[55] Bu bakımdan 5. Ordu'nun asker ihtiyacının karşılanması için emekliye ayrılan subaylar, sınıf ve rütbelerine göre çağrılıp, daha sonraları Beylerbeyi'nde faaliyet gösteren

50 *Düstur,,16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 42. maddesine Müzeyyel ve Mekatib-i Sultaniye 10. Sınıf Müdaviminine Mütedair Fıkra Hakkında Kanun-ı Muvakkat numro 242*, 2. Cilt: II, 7. Tertip, s. 608.

51 *Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 46, 48., 69. ve 70. Maddelerine Muaddel kanun-ı Muvakkat numro 247*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 612-613.

52 *Düstur,16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 46., 48., 69. ve 70. maddelerine Muaddel kanun-ı Muvakkat, numro 287*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 672.

53 *Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkati 50. maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat, numro 289*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 673.

54 *Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 51. maddesinin Fıkra-i Ulasını Muaddel Kanaun-ı Muvakkati, numro 307*, Cilt: II, 7. Tertip, s. 693.

55 Mülâzım Mehmet Sinan, *Harp Hatırlarım Çanakkale-Irak-Kafkas Cephesi*, Ankara 2006, s. 27-29.

Yedek Subay Okulu'nda, çavuşken subay niteliği gösterenler ve talimgâhlarında yetiştirilip subay olanlar, kadrolara alınarak küçük rütbedeki eksikliğin giderilmesine çalışıldı. Ayrıca cephedeki kayıpların karşılanması için birliklerin mevcutlarında % 20 daha fazla asker barındırıldı.[56]

Halep'te konuşlanmış olan 6. Kolordu, 5. Ordu'ya asker sevkiyatı yapan 1. Ordu'nun emrine verilerek, yavaş yavaş Ayastefanos(Yeşilköy) civarına intikal ettirildi.[57] 14 Nisan 1915'te 1. Kolordu'dan 2.000 asker gönderildi.[58] Nisan ayının sonlarına doğru 1., 3. ve 5. Kolordu bölgelerinden eğitimli 20.000 er Gelibolu'ya gönderildi. 3. 4. ve 6. Kolordulardan da 6.500 erin gönderilmekte olduğu bildirildi. 14 Mayıs 1915 tarihine kadar da 25.000 asker sevkiyatı yapıldı.[59] 20 Haziran 1915'te 10.000 asker 1. Kolordu'dan 5. Ordu'ya sevk edildi.[60] 29 Temmuz 1915'te 6. Kolordu'dan 800 asker 5. Ordu'ya sevk edildi.[61]

Anafarta bölgesinde yapılan çıkarmadan sonra şiddetlenen çarpışmalar üzerine 5. Ordu'nun şehit ve yaralı olmak üzere zayiatının artması üzerine asker ikmaline öncelik tanınarak, 1. ve 2. Ordu depo taburlarından ve birliklerinden faydalanma yoluna gidildi. 5. Ordu'nun asker ihtiyacı, 1. ve 5. Kolordu asker alma bölgelerine bağlı askerlik daire ve şubelerince sağlandı. Bunlardan eğitim görüp, önceden kıt'a hizmetini yaparak terhis edilenler, Haydarpaşa, Bandırma, Karabiga, Lapseki'deki Asker Yollama Merkezleri veya Nokta Komutanlıkları aracılığıyla doğrudan Tekirdağ, Gelibolu veya Maydos'a gönderildi. Uzunköprü-Keşan yoluyla da her gün 2.000 asker bölgeye sevk edildi.[62] 1915 yılında 4. Ordu'da muharebe olmadı. Bu devrede 4. Ordu'nun görevleri arasında Çanakkale'ye mümkün olduğu kadar çok kuvvet göndermek vardı.[63] Ayrıca Cemal Paşa, Enver Paşa ile iletişime geçerek, Çanakkale Muharebeleri'ndeki subay kayıplarını gidermek için Suriye'deki kıtalar ve müesseselerden, iki yüz kadar subayın Çanakkale'ye gönderilmesinin Harbiye Nezareti tarafından 4. Ordu'ya emredilmesi ve bu subayların hepsi gittikten sonra onların yerine muhtelif ordulardan ve İstanbul'dan aynı miktarda subayın 4. Ordu'ya gönderilmesi gerektiğini bildirdi.[64]

> *"Ordu Dairesi; 23 Mart 1331 (5 Nisan 1915) tarihli yasa hükmüne göre, bu seferberliğe özel olmak üzere, gerektğinde silah altına alınacak 1290-1310 doğumlular içerisinde göçmen olarak yurda gelmiş ve yerleşmiş olanlardan 1. ve 5.*

56 Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri,* Cilt: I, İstanbul 2002, s. 319.

57 Liman Von Sanders. *Türkiyede Beş Yıl,* Çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2011, s. 40.

58 *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi*; Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 001-6.

59 TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*, s. 214.

60 *ATASE Arşivi*; Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 001-15.

61 *ATASE Arşivi*; Klasör 633, Dosya 210, Fihrist 6.

62 *BDS, Çanakkale Cephesi III. Kitap,* s. 496.

63 Ali Fuad Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları*, İstanbul 2003, s. 64.

64 Erden, *Suriye Hatıraları*, s. 89.

Kolordu askeralma bölgelerinde bulunan yükümlülerin 20 Eylül 1331 (3 Ekim 1915) tarihinden geçerli olarak çağrılmalarını ilgililere duyurmuştu. Ayrıca bu doğumlulardan İslam savaş birlikleri kadrolarında hizmet görebilecek usta er olmayanların eğitim görmek üzere, bu gücü vermekte olan kolordu depo taburuyla, İstanbul'da kurulması tasarlanan eğitim merkezlerine gönderilmelerini, Bu arada sözü edilen doğumlulardan İslam ve Türk olan eğitim görmüş piyade sınıflarında silah altına girebileceklerin ise, Çanakkale Savaşlarının başlamasıyla önem kazanmış bulunan 5.Ordu'ya, yine bunlardan sahra, dağ, ağır topçu ve süvari sınıflarıyla teknik sınıflarından olanların, Ordu Dairesi'nce tertip yerleri belirlenmek üzere, 1. Kolordu Depo bölüğüne, sağlık ile ilgili olanların sıhhiye deo taburu adına İstanbul'a keza belirlenen doğumlular içerisinde bulunup ihitiyât zâbiti ya da küçük zâbiti olabilecek nitelikleri bulunan yetenekli erlerin, o tarihte Yakacık'ta bulunan ihtiyât zâbiti eğitim merkezine gönderilmelerini, geri hizmetlere ayrılacakların ise levazım okuluna, Almanca bilenlerin Ordu Dairesi'ne gönderilmelerini, ancak bunlardan geri hizmetlere ayrılanların tertipleri yapılıncaya kadar izinli bırakılmalarını 1, 2, 3. ve 5. Kolordu komutanlıkları vekâletlerine gönderdiği talimât ile istemişti (Kolordu komutan vekâletleri o kolordunun geri hizmetleriyle uğraşan örgütlerdi)"(TSK, İdari Faaliyetler ve Lojistik: 205-206)

Yayınlanan bu genelgeyle 40.000 asker toplanacağı tahmin edildi. 5. Ordu'ya gönderilecek usta erlerden 2. Kolordu bölgesi içerisindekiler, asker alma şubelerinde giydirilip donatıldıktan sonra Uzunköprü üzerinden cepheye sevk edildi. İstanbul çevresindeki 1. ve 5. Kolordu bölgelerinde bölgesinde eğitim gören askerler ise 1. Kolordu Komutanlığı Vekâleti'nce giydirilip teçhiz edildikten sonra 5. Ordu bölgesine gönderildi. Askerlik çağına gelmemiş gönüllüler ise bulundukları bölgede askerlik şubelerine başvurarak bedenen ve ahlâken yeterli görüldükleri takdirde ihtiyaca göre ya birliklere gönderildi ya da depo taburlarında tutuldu.[65]

1915 yılında düşmanla savaş halinde olan 3. ve 5. Ordular savaşın başından beri asker ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadı. Kendilerine asker bulsalar bile yeterince eğitim veremedi. Bundan dolayı Başkumandanlık Vekâletinin de uygun görmesiyle askerlik çağına girmeyen gençlerin silahaltına alınması için genelgeler hazırlandı. Bir kolordu bölgesinin asker alma dairesi ve şubeleriyle, depolarında yedekte bulunan askerler aktarılarak, eksikliklerin giderilmesine çalışıldı.[66] Genel itibariyle baktığımızda zayiatın karşlanmasına yönelik yapılan çalışmalar neticesinde 18 Mart 1915 tarihinde Çanakkale harekât alanında bulunan Türk birliklerinin kuvveti, Müstahkem Mevkii sınırları içinde 50.000, Çanakkale harekât alanı içinde ise 95.000 iken, takviyelerle birlikte 5. Ordu'nun personel mevcudu 137.599'a çıktı. 28 Temmuz 1915

65 TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*, s. 206.

66 TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*, s. 207-208.

tarihinde de bu sayı 250.823'i buldu.[67] Eylül ayında 261.015'i, ekim ve kasım aylarında da bu sayı 315.500'e ulaştı.[68]

3.4. Çanakkale Cephesi'ne Gönüllü Gelen Askerler ve Cephe Gerisinde Görev Yapan Gayrimüslimler

Çanakkale Muharebeleri boyunca orduya ne kadar gönüllü insanın katıldığı tam olarak bilinmemekle beraber, gazetelerde çıkan konu ile ilgili haberlerden, orduya birçok gönüllü insanın katıldığı anlaşılmaktadır. 22 Mart 1915 tarihinde yayınlanan gazete haberinde, Bursa gönüllülerinin 300 kişilik üçüncü kafilesinin *Müdâfaa-ı Milliye Cemiyeti* şubesince her türlü ihtiyacı karşılandıktan sonra mülkî erkan, şehrin ileri gelenleri ve halk tarafından dualar, mızıkalar ve alkışlarla istasyona kadar uğurlandığı ve Mudanya yoluyla İstanbul'a hareket ettiği bildirilmektedir. Bunu takip eden günlerdeki haberlerde Bursa civarında tertip edilen gönüllü alayından birçok kafilenin İstanbul'a gönderilmesine devam edildiği belirtilmektedir. Osmanlı Devleti'nin resmen I. Dünya Savaşı'na girmesini takip eden günlerde de Burgaz ve Bodrum'daki mahkumlar, askere alınmaları için gönderdikleri telgraflarla, Dâhiliye Nezâreti'nden cihada katılmak ve vatan savunması gerçekleştirmek için izin istedi. Ayrıca medreselerin yoklama defterleri incelendiğinde Batum, Dağıstan ve Bosna'dan medrese eğitimi için gelen talebelerin askere gittiği görülmektedir. Bayezid Medresesi *Kısm-ı Âlî* 1. Sınıf 1. Şube'nin talebe künyesini gösteren defterdeki kayıtlara bakıldığında da defterde kaydı bulunan 30 kişi'den 9'unun askere gittiği görülmektedir.[69]

13. Kolordu Asker Alma Dairesini içine alan Irak bölgesindeki Aşiretlerin bulunduğu yerlerde de asker yükümlülerinin büyük bir kısmının kayıtlı olmaması ve kaydı olanların da firar etme girişiminde bulunmaları, aşiretler içerisinden gönüllü birliklerin oluşturulmasına neden oldu.[70] Osmanlı Devleti, bunu da *Teşkilât-ı Mahsusa* aracılığı ile gerçekleştirmeye çalıştı.[71]

Cihad ilânından kısa bir süre sonra 21 Kasım 1914 tarihinde Romanya'nın Köstence şehrinde bulunan Osmanlı Konsolosluğu, yabancı ülkelerde yaşayıp, *"Cihad-ı Ekber"*e katılmak isteyenlere ne tür kolaylıklar gösterileceği konusunda merkezden bilgi istedi. İstenilen bilgi üzerine 29 Kasım 1914 tarihinde *Meclis-i Vükela*, konsolosluğa müracaat edenlere her türlü kolaylığın gösterilmesiyle birlikte kendilerine pasaport verilmesi yönündeki kararını Hariciye Nezareti'ne iletti. Ayrıca yurtdışından 20

67 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı*, Cilt: V, III. Kitap, Ankara 1980, s. 484.

68 BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*, s. 435.

69 Lokman Erdemir, *Çanakkale Savaşı Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri*, İstanbul 2009, s. 230-234.

70 Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e,* s. 73-74.

71 Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e,* s. 96.

yaşından küçük gönüllü gelen gençler kabul edilmeyerek, orduya alınmaması bildirildi. Yaşları tutmayan bu gençler orduya alınmazken, bunların göçmen olarak Osmanlı topraklarında durmaları ve kendi ülkelerine iade edilmeleri de sorun olacağından, belli yaştan daha küçük olanlara Osmanlı konsolosluklarından pasaport verilmemesi için Harbiye Nezareti tarafından ilgili makamlara talimat verildi. 20 yaşından küçük gönüllüler hakkında Harbiye Nezareti, kişilerin istemeleri halinde, bunların eğitim merkezlerine gönderilecekleri ve ileride ordu içerisinde gerekli görülecek yerlerde kullanılacakları da ayrıca bildirdi. Bu bildirden kısa bir süre sonra ise Harbiye Nezareti gönüllüler için yaş sınırını 18 yaş olarak belirleyerek, bunların askere alınmasına başlandı. Alımlarına başlanan bu gönüllülerin yol masrafları konsolosluklarca karşılanarak, günü gününe trenlerle İstanbul'a yollandı. 16 Aralık 1914 ile 18 Ocak 1915 tarihleri arasında 1.206 gönüllü bu şekilde İstanbul'a gönderildi.[72]

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu bir yapıya sahip olmasından dolayı, Çanakkale Muharebeleri'nde savaşmak üzere bölgeye sevk edilen askerler içinde Türk ve Arap gibi müslüman askerlerin yanısıra, sayıları çok olmamakla birlikte, Rum, Musevi, Ermeni, Keldani, Yezidi ve Nusayri gibi gayrimüslim askerler de vardı. Çanakkale Cephesi'nde görev alan bu gayrimüslim askerlerle ilgili bazı özel önlemler alınmaya başlanarak başta Ermeni ve Rumlar olmak üzere diğer gayrimüslimler, ordunun içinde yazışmada, terzilik ve marangozluk gibi teknik hizmet alanlarında kullanıldı.

Birinci hatta ve top başında görev yapan Rum ve Ermeni gibi gayrimüslim askerler ile ilgili birtakım sıkıntılar çekildi. Bu sıkıntıların temel nedeni, özellikle İtilâf devletleri'nin Yunanistan'ı kullanarak bunları istihbarat kaynağı olarak kullanmak istemeleriydi. Ermenilerin de aynı şekilde yıllardır devam eden huzuru ihlal etmeleri ve Anadolu'da Ruslar, Fransızlar ve İngilizlerle işbirliği yapmalarından dolayı çeşitli yerlere nakledilmelerinden kaynaklanan intikam hisleri ve bu hissi İtilaf devletleri'nin de devamlı bir şekilde körüklemesi söz konusuydu. Balkan Savaşı'nın üzüntü uyandıran deneyimleri, Türklerin, Rumlar'ı, Ermeniler'i ve Yahudiler'i ileri cepheden geri hizmete almalarına neden oldu. Onların ordudan tamamen uzaklaştırılmalarının zor olduğu görüldüğü için de böyle bir yola başvuruldu.[73]

4. Askerlerin Cepheye İntikalleri

27 Mart 1915'te 5. Ordu Menzil Müfettişliği'nin kurulmasıyla, Boğazlar bölgesinde görev alan 2. ve 5. Orduların menzilleri arasındaki hattın, Sazlıliman-Galata köyünden geçen hat olması kabul edildi. Uzunköprü-Keşan-Gelibolu yolunun 1. ve

72 Saygılı, Hasip. "Birinci Dünya Harbi'nde Rumeli'nden Osmanlı Ordusuna Müslüman Gönüllü Katılımları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,* Sayı: 18, 2013, s. 232-236.

73 Burhan Sayılır, *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekât Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Bulundukları Koşullar (Mart 1915- Ocak 1916),*(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi,Ankara 2005, s. 20.

5. Ordular tarafından kullanılması sağlandı.[74] 1. ve 5. Orduların menzil komutanlıkları arasındaki ara hat, Gelibolu batısındaki Galata köyü-Sazlı limanı hattıydı. Bölgenin dar ve kaynaklarının çok kısıtlı olmasından dolayı bu hat değiştirilip, Çatalca mevziinin batısındaki Podima-Silivri hattı (1. Menzil Bölgesine dâhil) yeni hat olarak kullanıldı. Yapılan düzenlemeye göre 5. Ordu Menzil Müfettişliği'nin sınırları, Podima-Silivri hattının batısında kalan Trakya bölgesi ile Anadolu yakasındaki Biga (dâhil)-Edremit (hariç) hattı olarak belirlendi. Bu hat ile birlikte 5. Ordunun menzil sınırları Bandırma-Tekirdağ hattına kadar uzandı. Uzanan yeni hat, yurdun en verimli ve olanakları en zengin olan Trakya bölgesi ile Marmara havzasının büyük bir kısmını içine aldı. Deniz yollarıyla da o dönemde Türkiye'nin endüstri merkezi olan İstanbul, İzmit, Mudanya ve Bandırma'yla bağlandı.[75]

5. Ordu'nun menzil müfettişliğinin düzenlenmesinin ardınnda birliklerin cepheye intikallerine bakıldığında; Tekirdağ'da seferberliğini tamamlayan 19. Tümen, 23-25 Şubat 1915'te Eceabat'a gelmiş olup, 3. Kolordu kuvvesinde gösterildi.[76] 20 Mart 1915'te 3. Tümen'in 39. Alayı Çanakkale'ye doğru yola çıktı. Bu tümen Beylerbeyi'nde bir yürüyüş koluna girerek Haydarpaşa'ya vardı. Akşam saatlerinde *Kızılırmak* vapuruna binerek Çanakkale'ye doğru yol alan tümen, sabaha karşı yani 21 Mart 1915'te Çanakkale'ye ulaştı. Çanakkale'ye ulaşan tümen buradan yürüyüşle Erenköyü'ne vardı. Buradan da Kumkale gerisindeki Çıplakköy'e yerleşti. 23 Nisan 1915'te Alaya Kumkale'ye hareket emri verildi. Gece yarısına doğru bütün alay, üç taburun birer bölüğü geride ihtiyatta kalmak üzere, Kumkale'nin solundaki Orhaniye istihkâmları ile Yenişehir köyünden daha sola doğru olan sahillere yerleşti.[77] Müstahkem Mevkii Komutanlığı'nın emri ile 9. Tümen birliklerinin Eceabat'a taşınması, ulaştırma komutanlığı ile görüşülerek, elde bulunan araçların elverişliliği ölçüsünde kısa sürede ve zamansız yığılmalar oluşturmayacak şekilde, hızla gerçekleştirildi ve 9. Tümen Karargâhı 24 Mart 1915 sabahı hareketle akşam saatlerinde Eceabat'a ulaştı.[78] 28 Mart sabahından itibaren İstanbul'dan deniz yoluyla taşınmasına başlanan 3. Piyade Tümen muharip birlikleri, 31 Mart'ta Erenköyü'ne intikal ettirildi. Bağımsız süvari tugayının 7. ve 13. Süvari Alayları ve tugay komutanı, 29-30 Mart'ta Keşan'a intikal etti.[79] 3. Seyyar jandarma taburu, Kilya iskelesine çıkarılarak, 6-7 Nisan 1915'te 1. Ağır Obüs Tabur Karargâhı'nın bulunduğu *Şahinbey Çiftliği*'ne ulaştı. 42. Piyade Alayı'nın 2. Taburu, 11 Nisan'da Çanakkale'ye geldi.

74 TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*, s. 221.

75 BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*, s. 484.

76 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı,* c. V, I. Kitap, Ankara 1993, s. 39.

77 Şükrü Fuad Gücüyener, *"Birinci Dünya Savaşında Tanıdığım Kahramanlar Binbaşı Şevki Bey, Taşköprülü Aloş, Bursalı Mehmet Onbaşı, Çerkesli Ömer", Çanakkale Hatıraları* , c. III, İstanbul 2003, s. 187-190.

78 BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap, s. 215.*

79 BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap,* s. 225-226.

16. Tümen'in üç alayından biri olan 125. Alay Adana'da, 47. Alay Mersin'de, 48. Alay da Dörtyol'da bulunuyordu. 1914'ün Kasım ayında İstanbul'a gitmek üzere 16. Tümen yol hazırlığına başladı. Her kalkıştan önce 125. Alay, sonra 47. Alay, daha sonra da 48. Alay yola çıktı. Dörtyol'dan ayrılıp Tarsus'a yakın Gülek durağında trenden inildi ve Gülek Boğazı yürüyerek geçildi. Hidiv İbrahim Paşa'nın Osmanlı ordusunu beklemek için yaptırdığı gizli tabya olan Konalga'ya gelindi. Burada tren katarı gelmedği için iki gece kalındı. İki gece kalındıktan sonra Tren, Ereğli'den geçerek Karaman'a geldi. Konya, Afyonkarahisar'dan sonra Haydarpaşa'ya gelindi. O gün Kapitülasyonların kaldırılması nedeniyle her taraf bayraklarla donatılmıştı. Aralık ayında 16. Tümen Bakırköy tren hattı üzerindeki boş cephaneliklere yerleşti. Şubat ayında Bakırköy'e gelindi. 47. ile 48. Alay *Hayri Bey Hanı*'nda, boş evlere, boş okullara, 125. Alay da bez fabrikasına yerleşti. O gün İngiliz, Fransız savaş gemileri Çanakkale Boğazını zorlamışlardı. Birliğe aynı gün köyü boşaltma ve Alibey köyü civarında toplanma emri verildi. O gün İstanbul'da izinli pek çok asker bulunmaktaydı. Bundan dolayı İstanbul'da, asker olanların birliklerine gitmeleri için tellal çağrıldı. Ertesi gün Bakırköyü'ne dönüldü. 125. Alay 1 Nisan günü Gülcemal Vapuru ile 47. Alay da iki gün ara ile karadan Çanakkale'ye gitmişlerdi. 12 Nisan'da 2. Tabur tren katarına doldu. Çatalca istasyonunda inildi. Akşamüstü Uzunköprü'ye gelindi. Uzunköprü'den yürüyüşe geçen asker deve ile yavaş yürür, ama çok yol alırdı. Yolculuğun üçüncü gününde yorgunluk baş gösterdi. Ayağını sürenler, gerileyenler oldu. Çantalarındaki ağırlığı hafifletmek için yolun soluna sapılarak, renkli gömlekler, donlar, bayat ekmekler atıldı. Çantalardan iğne, iplik, çarık iğnesi, bez, kösele, meşin parçaları, örs, çekiç, kerpeten, kepiler çıkarıldı. Korudağ'ın üzerinden aşan ana şoseden, sola sapıldı ve bir kırda konaklanıldı. Gelibolu'ya gelindiğinde geceyi şehrin doğusundaki derin bir çukurun batı yamacındaki kuytu in gibi kalkan kayaların altında geçirildi. Geçirilen bir günün ardından 63 numaralı Şirket-i Hayriye vapuruna bölük doldu ve Akbaş'a gelindi. Çıkış iskelesi olmadığı için kıyı suları yürüyerek geçildi.[80] 16. Tümen, Mareşal Liman Von Sanders'in 5. Ordu Komutanlığı'na atanmasından itibaren ve özellikle düşmanın karaya çıkarma yapmaya başlamasıyla birlikte acele takviye birlikleri istemesi üzerine, Başkomutanlıkça Çanakkale Cephesi'ne verildi. İstanbul'da 6. Kolordu kuruluşunda bulunan tümenin, 26 Nisan 1915'ten itibaren 47., 48. Piyade ve Topçu Alayları Uzunköprü'ye demiryolu ile buradan da karayolu ile 16. Tümen'in 125. Piyade Alayı ve Dağ Topçu taburu da üç yolcu vapuru ile Çanakkale Cephesi'ne gönderilmeye başlandı. Cepheye parça parça gelen ve 19. Tümen'in emrine verilen 16. Tümen, 125. Alay hariç, 2 Mayıs 1915'te aldığı emir üzerine 5 Mayıs'ta Kum köyü'ne geldi.[81]

2 Mayıs 1915'te 16. Tümen Gelibolu Yarımadası'na kademeli olarak girerken, 15. Tümen'in deniz ulaştırılması büyük kısmıyla tamamlandı. 38. Alay ve 45. Ala-

80 Emin Çöl, *Çanakkale-Sina Savaşları*, İstanbul 2009, s. 25- 35.

81 BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap*, s. 174.

yın 3. Taburu Akbaş iskelesine indirilerek Eceabat dolaylarına yanaştırıldı.[82] 3 Mayıs 1915'te 15. Tümen'in durumu oldukça karışık ve uzak bölgelere konaklamış gruplarıyla dağınıktı. Tümen'in deniz ulaştırmasından gerisini ayarlamak da mümkün olmadı. Bir kısım piyade birliği tümen topçusu ve diğer bağlı birliklerinden bir kısmı lojistik ve idari teşkilleri hâlâ deniz yolculuğundaydı. Bu tümenin 56. Alayı daha önce ileriye sürülen bir taburu Arıburnu'na gönderilip geri kalan kısmı ise Güney Grup Komutanlığı emrine verildi. Bu arada Tümen komutanı Albay Mehmet Şükrü Bey Boğaz iskelelerine indirilen diğer birlikleriyle uğraşmaktaydı. 38. ve 45. Alaylarının bir kısmı Akbaş Eceabat arasında konaklamakta, bir kısmı da yürüyüş halindeyken Akbaş iskelesine indirmeler devam etmekteydi.[83] 19 Mayıs taarruzuna ayrılmış olan 2. Piyade Tümeni'nin İstanbul'dan vapurlara bindirilmesine 11 Mayıs sabahı başlandı. Tümenin ilk kısmı 13 Mayıs sabahı Akbaş'a ulaştı. Bundan sonra 2. Tümen'in diğer kısmı 14 Mayıs günü Akbaş'a çıkarıldı. 16 Mayıs 1915'te intikal tamamlandı.[84]

13. Tümen, 25 Haziran 1915 tarihinde verilen emir üzerine bütün birliklerini Çanakkale'nin içine, Karadeniz kıyılarından çekilerek Üsküdar'dan Sirkeci'ye ve Davut Paşa Kışlası civarında açık ordugâha geçti. Kısa bir süre sonra Sirkeci Levâzım Ambarlarından eksikliklerini tamamlayan tümen, trenle Uzunköprü'ye doğru yola çıktı. Keşan'da Başkumandan Enver Paşa ve yanında Fevzi Çakmak 13. Tümen'i teftiş etti. Ertesi gün karadan Keşan yoluyla Korudağ'a gidilerek, orada verilecek vazifeye göre hareket etme emri verildi. Korudağ her geçen kıt'anın hazırlık ve bekleme mevzii idi. En son noksanlar burada ikmal edilir, bir kolordunun, bir tümenin parçaları burada toplandıktan sonra gece yürüyüşü ile açık bulunan Saroz Körfezi önünden geçilir, Maydos ve Gelibolu istikametinde yol alınırdı.[85] Gece uzun bir yürüyüş yaparak Soğanlıdere'ye varan tümen, üç gün istirahattan sonra 11 Temmuz 1915 günü Melek Hanım Çiftliği'ne doğru yol almaya başladı.[86]

10. Tümen'e, 8 Mayıs 1915'te hareket emri verildi. Alay Kudüs'ten ayrılarak Nablus'a doğru yürüyüşe başladı. Üç günlük yürüyüşten sonra Nablus'a gelindi. Burada kıtalar vagonlara yerleştirilip yola çıkarıldı. Satta, Cenin, Sile istasyonları geçilerek, Dera'ya gelindi. Buradan Şam, Halep, Rayak yoluyla Raco'ya gidildi. Raco istasyonundan sonra tekrardan yürüyüşe geçildi. Mamure istasyonundan trene binilerek Tarsus'a gelindi. Alay yürüyüş dolayısıyla çok yorgun olduğundan, Tarsus'ta beş gün

82 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı,* c. II, II. Kitap, Ankara 1978, s. 362.

83 BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, II. Kitap,* s. 363.

84 BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, II. Kitap,* s. 184.

85 Saroz Körfezi'nden daimi gözetlemede bulunan itilaf savaş gemileri Korudağ'ın doğu ve güney yamaçlarından itibaren Ortaköy'e kadar olan düz ve açık arazide rastladığı en ufak canlı hedeflere ateş açıyor ve zayiata neden oluyordu. Bu nedenden dolayı Korudağ, kıtaların hazırlık ve bekleme yeri olarak kullanıldı.

86 Mülâzım Mehmet Sinan, *Harp Hatırlarım Çanakkale-Irak-Kafkas Cephesi*, Ankara 2006, s. 29-30.

dinlenme emri verildi. 14 Mayıs 1915 tarihinde sabahleyin şafakla beraber 30. Alay yol kolunda Tarsus'tan yürüyüşe başladı. Akşamüzeri Toros üzerinde Çamalan nahiyesi civarında çadırlı ordugâhta konaklandı. Emirler menzil menzil verildiğinden 10. Tümen'in nereye gittiği resmen Konya Ereğlisi'nde bildirildi. İstasyonları geçerek 14 Mayıs sabahı Tuzla'ya gelindi. Burada asker *karantihane* temizliğine tabi tutuldu. Gece gelen bir emirle askerin Üsküdar'dan Kabataş'a geçeceği bildirildi. Üsküdar iskelesine gelen askerlerin bindirilmesi geceleyin ve uçaklara gözükmeden yapılması yönünde emir verilmesine rağmen, vasıtasızlık nedeniyle sevkiyat ancak ertesi gün öğleye kadar tamamlanabildi. Bakırköy'de Baruthane çayırında çadırlı ordugâh kurmak üzere İstanbul'un caddelerinden yürüyüşe başlandı. 1915 yılının Haziran ayı içinde henüz savaşa girmeyen Bulgarların, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa gireceklerine dair rivayetler dolaşıyordu. Bu rivayetlerden dolayı tümen Edirne sınırına gönderildi. Burada 19 gün kalan tümen, 27 Haziran günü Çanakkale'ye hareket etti. Uzunköprü'de bir gün kalındı. İlk gece sabahı Karapınar'a ikinci gece sabahı Paşayiğit'e, üçüncü gece de Keşan'a varıldı. Güneş doğarken Eksamil'in (Ortaköy) Süleymaniye köyü ile Kavaklı köyü arasındaki köprü geçildi. Bir gece Gelibolu sırtlarında bir gün de Pazarlı'da durakladıktan sonra üçüncü günü Maydos'un ilerisinde Çamburnu mevkiine varıldı.

1. Tümen'in 71. Alayı 27 Mayıs'ta Bakırköy'de akşam saatlerinde trenle hareket ederek ertesi gün sabah saat 9.50'de Uzunköprü'ye vardı. Buradan karayolu ile Akbaş iskelesine oradan da Çanakkale'ye geçildi. Tümen İntepe Erenköy civarlarında bulunduktan sonra tekrar Gelibolu Yarımadası'na dönerek Melek Hanım Çiftliği civarına yerleşti. 19 Temmuz 1915 gecesi Güney Grubunda Kirte önündeki müdafaa hattını teslim almak üzere sabaha karşı ihtiyat mevzilerine girildi. Güneş batınca atlarla, Çamburnu'ndan Seddülbahir mıntıkasına hareket edildi.[87] 12. Tümen 16 Mayıs 1915 günü saat 9.00'da Akbaş'a vardı ve Güney Grubu emrine verildi.[88]

24. Tümen, 23 Temmuz 1915 tarihinde Ağaçlı köyünü terk ederek akşam saat 10 civarlarında Çanakkale'ye doğru hareket etti. Gece Kemerburgaz ve Alibey köyünde geçirildikten sonra Silâhtar Ağa çayırına varıldı. Burada askere mola verildi. Bir müddet istirahattan sonra tekrar hareket emri verildi. Rami Kışlası civarındaki meydanda askere tekrar mola verildi. Bir müddet sonra silâhbaşı emriyle hareket edildi. Akşam saat 9'da Makriköy'e ulaşıldı. Asker ve ağırlıklar trene bindirildi. Saat 1'de Makriköy'den hareket edilip, 25 Temmuz 1915 tarihinde Uzunköprü'ye trenle gelindi. 29 Temmuz 1915 tarihinde Uzunköprü İstasyonu'ndan hareket edilip, Keşan kasabasına gelindi. Keşan civarında harmanlık bir yerde askere mola verildi. Verilen molanın ardından askere tekrardan hareket emri verildi. Korudağ eteklerinde tek-

87 Münim Mustafa, "Cepheden Cepheye (1914-1918) İhtiyat Zabiti Bulunduğum Sırada Cihan Harbinde Kanal ve Çanakkale Cephelerine ait Hatıralarım", *Çanakkale Hatıraları,* c. III, İstanbul 2003, s. 356-372.

88 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı,* c. V, III. Kitap, Ankara 1980, s. 20.

rar mola verildi. Molanın ardından tekrardan hareket edilip Korudağı ve gece Kavak Ovası'nı geçtikten sonra Bolayır'da sabahlandı. Ertesi gün Eksamil'e varıldı. 7 Ağustos 1915 günü kumandanlıktan gelen emir üzerine 13. Bölük olarak Bakla Burnu mevkiini teslim aldı ve bugünden itibaren 24. Tümen cepheye dahil oldu.[89]

İstanbul'dan Uzunköprü'ye gönderilen 136. Alay, 18 Ekim 1915'te; İtfaiye Alayı da 24 Ekim 1915'te Bolayır'a geldi ve Kuzey Grubu emrine verildi.[90] İzmir'deki 42. Tümen de trenle Bandırma'ya deniz yoluyla Çanakkaleye gönderildi. Bu tümenin ilk birlikleri 22 Ekim 1915'te Çanakkale'ye ulaştı.[91] Savaş süresince de birliklerin cepheye intikalleri bu şekilde devam etti.

Sonuç

Balkan Savaşı'ndan ağır bir yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti, askeri alanda yenileşme hareketlerine yöneldi. Bunun için başta Almanya olmak üzere İngiltere ve Fransa'dan uzmanlar getirildi. Ordu içerisinde yenileşme hareketleri sürerken Avusturya-Macaristan veliahtının suiksat sonucu öldürülmesi, sanayileşme yarışındaki Avrupa ülkeleri arasında savaşın patlak vermesine neden oldu. Patlak veren savaşta Osmanlı Devleti, kaybettiği toprakları geri alabilmek ve turancılık fikrini hayata geçirebilmek için savaşta Almanya'nın yanında yer aldı.

2 Ağustos 1914'te seferberliğini ilan ederek savaşta Almanya'nın yanında yer alan Osmanlı Devleti, orduların barış zamanındaki kuruluş teşkilatlanmalarında değişikliğe gitti. Bu değişikliklerin yanı sıra tüm İslam âlemine hitaben cihad ilan edilerek, müslümanlardan Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşı savaşılması istendi. Cihadın ilanından sonra müslümanları harekete geçirebilmek için de Türk- Alman heyetleri müslüman ülkelere gönderildi. Bu heyetler cihadın başarısı için çaba harcamasına karşı, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere İtilaf devletleri tarafından, Arap milliyetçilik fikrinin belirgin olarak hissedildiği, Kuzey Afrika ve Mısır gibi ülkelerde halife'nin İttihat ve Terakki'nin esaretinde olduğu, İttihat ve Terakki'nin Padişah istemediği halde Osmanlı Devleti'ni Almanya'nın yanında savaşa sokmak istediği, Osmanlı Devleti'ni ve hilafet makamını bu zorbaların elinden kurtarmak gerektiği yönünde birtakım söylemlerle propagandalar yapıldı. Neticede cihadın ilanı İtilaf devletleri sömürgelerinde ve Araplar üzerinde beklenilen etkiyi göstermese de Afganistan ve Sudan'da birtakım ayaklanmaların çıkmasına neden oldu.[92] Çıkan ayaklan-

89 İbrahim Arıkan, *Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları Harp Hatıralarım,* İstanbul 2007, s. 30-32.

90 BDHTH, Çanakkale Cephesi Harekâtı, III. *Kitap,* s. 436.

91 BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı,* III. Kitap, s. 474.

92 Ömer Umar Osman, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1930)*, Ankara 2004, s. 253-256.

maların yanı sıra Libya, Mısır, Tunus, Afganistan, İran, Gürcistan, Azerbaycan, Kırım gibi ülkelerden gönüllü olarak gelenler, Çanakkale Cephesi'nde Osmanlı Devleti'nin saflarında savaşa katıldı. Osmanlı Devleti'nden kopmuş, Balkan topraklarında yaşayan müslüman halk ise savaşın patlak vermesiyle birlikte anavatan olarak gördükleri Anadolu'nun elde çıkmaması için gönüllü olarak Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Bosna ve Kosova gibi ülkelerden trenlerle ya da aç susuz haftalarca süren yaya yolculuklarından sonra Çanakkale Cephesi'nde savaşa katıldı.[93] Yurt içinde ise *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati'ne* göre askere alınan yükümlüler, ilk önce bulunduğu yerin askerlik şubesine müracaat edip, askerlik şubesi tarafından giyim kuşamı sağlandıktan sonra eğitim görmeleri için depolara, depolardan da ihtiyaç olan yerlere sevk edildi.

25 Nisan 1915 tarihinden itibaren Gelibolu Yarımadası'nda devam eden muharebeler sırasında ise 24 Mart 1915'te kurulan ve Çanakkale Cephesi'nde görev yapan 5. Ordu'nun asker ihtiyacı, kolordu asker alma daireleri ve şubelerinden karşılandı. Oluşturulan ikmal yolları ve menzil müfettişlikleri vasıtasıyla da Çanakkale Cephesi'ne asker sevkiyatları gerçekleştirildi. Gerçekleştirilen asker sevkiyatları sırasında hiçbir ferdin rengi uçmuş değildi. Aksine yürüyüş dolayısıyla fert ve subayın birbirine kaynaşan ruhları daha şen ve yüzleri daha güleçti. Trenlerle Çanakkale'ye gidenler, Haydarpaşa istasyonunda koca bir vapur yaralıyı gözleriyle görmeleri, maneviyatları üzerinde etkili olmuyor, yolun iki tarafını dolduran halkın alkışları arasında, askerler türkü, gazel okuyorak, trenleri bir müzik kervanına benzetiyorlardı.[94] Cepheye giden bu askerlerin yüzde doksan dokuzu çiftçiydi ve yine bunların tahminen dörtte üçü evli, çoluk çocuk sahibi ve dörtte biri bekardı. Yaşları 21 ile 35 arasında idi. Kendilerinin genel olarak görünüşüne bakıldığı zaman metin çehreleri, gürbüz vücutları görünür ve mensup oldukları müstesna vasıfları, vakur bakışlı gözlerinden okunurdu.[95]

Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati'ne göre asker alımlarını yapan ve 1915 yılı içerisinde yapılan birtakım düzenlemelerle, Çanakkale Cephesi'nin asker ihtiyacını karşılayan Osmanlı Devleti'nin, I. Dünya Savaşı boyunca ulaşım ve askeri malzeme yetersizliğine rağmen gönüllü ya da zorunlu olsun asker bulma konusunda sıkıntı çekmediği, 14 Temmuz 1915'te yükümlü olmayanlarla beraber yaklaşık 2.000.000'luk bir askeri kuvvete ulaşmasından rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca kabul edilen genel esaslara göre de seferberlikte memleketin genel nüfusunun %10'nun silah altına alınması gerekirken, bu savaşta oranın %15-%18'e kadar çıktığı da görülmektedir.[96]

93 Ebubekir Sofuoğlu, *Kosova'nın Çanakkale Kahramanları*, İstanbul 2007, s. 30-32.

94 Çöl, *Çanakkale-Sina Savaşları*, s. 32.

95 Şefik Aker, *"Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27. Alay"*, Çanakkale Hatırları, c. 1, İstanbul 2001, s. 213.

96 Erkin, *Hâtırat,* s. 160.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

ATASE Arşivi; Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 001-6.

ATASE Arşivi; Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 001-15.

ATASE Arşivi; Klasör 633, Dosya 210, Fihrist 6.

Resmi Yayınlar

Düstur, Tertip 2.c.7:Düstur Tertib-i sani, cilt 7, 25 Zilhicce 1332-5 Muharrem 1334,1 Teşrinisani 1330-31 Teşrinievvel 1331, Babıali Sadaretuzma Müdevvenat-ı Kanuniye Müdüriyyeti marifetiyle tertib edilmiştir. Dersaadet, Matbaa-i Amire,1336:

Düstur, Hizmet-i Askeriye Haricinde Bulunan Efraddan Silah İsti'maline Kabiliyetli Olanların Suret-i Celb ve İstihdamı Hakkında Kanun-ı Muvakkat, numro 198, c. II, 7. Tertip, s. 545.

Düstur,16 Cumadilahir 1333 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatına Müzeyyel Kanun-ı Muvakkat, numro 199, c. II, 7. Tertip, s. 546.

Düstur, 16 Cumadilahire 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye-i Kanuni Muvakkatinin 2,3,4,5. maddelerine muaddel kanun-ı muvakkat, numro 226, c. II, 7. Tertip, s. 589.

Düstur, 16 Cemaziyelahir 1332 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 140. maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat, numro 237, c. II, 7. Tertip, s. 600.

Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 42. maddesine Müzeyyel ve Mekatib-i Sultaniye 10. Sınıf Müdaviminine Mütedair Fıkra Hakkında Kanun-ı Muvakkat numro 242, 2. c. II, 7. Tertip, s. 608.

Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 46, 48., 69. ve 70. Maddelerine Muaddel kanun-ı Muvakkat numro 247, c. II, 7. Tertip, s. 612-613.

Düstur,16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 46., 48., 69. ve 70. maddelerine Muaddel kanun-ı Muvakkat, numro 287, c. II, 7. Tertip, s. 672.

Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkati 50. maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat, numro 289, c. II, 7. Tertip, s. 673.

Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 51. maddesinin Fıkra-i Ulasını Muaddel Kanaun-ı Muvakkati, numro 307, c. II, 7. Tertip, s. 693.

Gazeteler

Takvim-i Vekayi Gazetesi, 18 Cumadilahir 1332, 1 Mayıs 1330, Numara 1815.

Takvim-i Vekayi Gazetesi, 18 Cumadilahir 1332, 1 Mayıs 1330, Numara 1816.

Tetkik Eserler

Ahmed Cemal Paşa, *Hatıralar İttihat ve Terakki I. Dünya Savaşı Anıları Cemal Paşa Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Komutanı*, İstanbul 2010.

Aker, Şefik, "Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27. Alay", *Çanakkale Hatırları*, c. I, İstanbul 2001.

Arıkan, İbrahim. *Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları Harp Hatıralarım*, İstanbul 2007.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, İstanbul 2009.

Arslan, Mehmet, Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2014.

Atabey, Figen, "Çanakkale Muharebeleri Süresince Marmara'da Deniz Nakliyatı" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* c. XXV, S. 73, 2009, s. 5.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa Üçüncü Cilt (Son) (1914-1922)*, İstanbul 1972.

Bayur, Yusuf Hikmet, *1914-1918 Genel Savaşı Kısım: I Savaşın Başından 1914-1915 Kışına Kadar,* c. III, Ankara 1991.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Çanakkale Cephesi, c. II, II. Kitap, Ankara 1978.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, c. V, I. Kitap Ankara 1993.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, c. V, I. Kitap, Ankara 1993.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, c. II, II. Kitap, Ankara 1978.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, c. III. Kitap, Ankara 1980.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi, c. I, Ankara 1970.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915-9 Ocak 1916) c. V, III. Kitap, Ankara 2012.

Çanakkale-1915: Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü, Ankara 1999.

Çöklü, Şenol, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Asker Alma Usulleri (Ahz-ı Asker),* Ankara 2014.

Çöl, Emin. *Çanakkale-Sina Savaşları*, İstanbul 2009.

Erat, Muhammet, "20. Yüzyıl Başında Avrupa, Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Editör: Muhammet Erat, İstanbul 2013.

Erdemir, Lokman, *Çanakkale Savaşı Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri,* İstanbul 2009.

Erden, Ali Fuad, *Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları*, İstanbul 2003.

Erkin, Behiç, *Hatırat 1876-1958*, Ankara 2010.

Gücüyener, Şükrü Fuad, "Birinci Dünya Savaşı'nda Tanıdığım Kahramanlar Binbaşı Şevki Bey, Taşköprülü Aloş, Bursalı Mehmet Onbaşı, Çerkesli Ömer",*Çanakkale Hatırları,* c. III, İstanbul 2003.

Güler, Zafer, *Gelibolu Müfrezesi Yüzbaşı Mustafa Tevfik'in Ölüm Kalım Mücadelesi*, İstanbul 2007.

Hatemi, Nilüfer, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri,* c. I, İstanbul 2002.

İbrahim Naci, *Allahaısmarladık, Çanakkale Savaşı'nda Bir Şehidin Günlüğü*, İstanbul 2013.

Karabekir, Kâzım, *I. Dünya Savaşı Anıları Cihan Harbine Neden Girdik? Cihan Harbine Nasıl Girdik? Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik: Irak Cephesi Erzincan ve Erzurum'un Kurtuluşu Sarıkamış, Kars ve Ötesi,* İstanbul 2011.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918) Dördüncü Bölüm Birinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nın Çıkması ve Osmanlı İmparatorluğu,* c. IX, Ankara 1996.

Köksal, Osman, "Osmanlı Devleti'nde Askerliğin Vatandaşlık Mükellefiyetine Dönüşüm Evrimi", *On İkinci Askeri Sempozyumu Bildirileri I Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu,* Ankara 2009, s. 266.

Mehmet Talat (Paşa), *Talât Paşa'nın Anıları*, İstanbul 2011.

Mustafa Şefik Efendi. *Çanakkale, Kafkas, Gazze ve Sina Cephelerinde Yaşadıklarım,* İzmir 2013.

Mülâzım Mehmet Sinan, *Harp Hatırlarım Çanakkale-Irak-Kafkas Cephesi,* Ankara 2006.

Münim Mustafa. "Cepheden Cepheye (1914-1918) İhtiyat Zabiti Bulunduğum Sırada Cihan Harbi'nde Kanal ve Çanakkale Cephelerine ait Hatıralarım", *Çanakkale Hatıraları*, c. III, İstanbul 2003.

Pierre Renouvin, *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, (çev. Örgen Uğurlu), İstanbul 2004.

Sâbis, Ali İhsan, *Birinci Dünya Harbi, Birinci Dünya Harbi'nden Evvelki Hadiseler, Harbin Zuhuru ve Seferberlik ilanı, Harbe Nasıl Sürüklendik*, İstanbul 1991.

Sanders, Liman Von. *Türkiyede Beş Yıl,* (çev. Eşref Bengi Özbilen), İstanbul 2011.

Saygılı, Hasip, "Birinci Dünya Harbi'nde Rumeli'nden Osmanlı Ordusuna Müslüman Gönüllü Katılımları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,* S. 18, 2013, s. 232-236.

Sayılır, Burhan, *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekât Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Bulundukları Koşullar (Mart 1915- Ocak 1916),* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara 2005.

Sofuoğlu, Ebubekir, *Kosova'nın Çanakkale Kahramanları*, İstanbul 2007.

Sunata, İ. Hakkı, *Gelibolu'dan Kafkaslara I. Dünya Savaşı Anılarım,* İstanbul 2008.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 6. Kısım (1908-1920), c. III, Ankara 1971.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, c. X, Ankara 1985.

Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İşittiklerim*, Ankara 2010.

Umar Osman, Ömer, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1930),* Ankara 2004.

Ekler



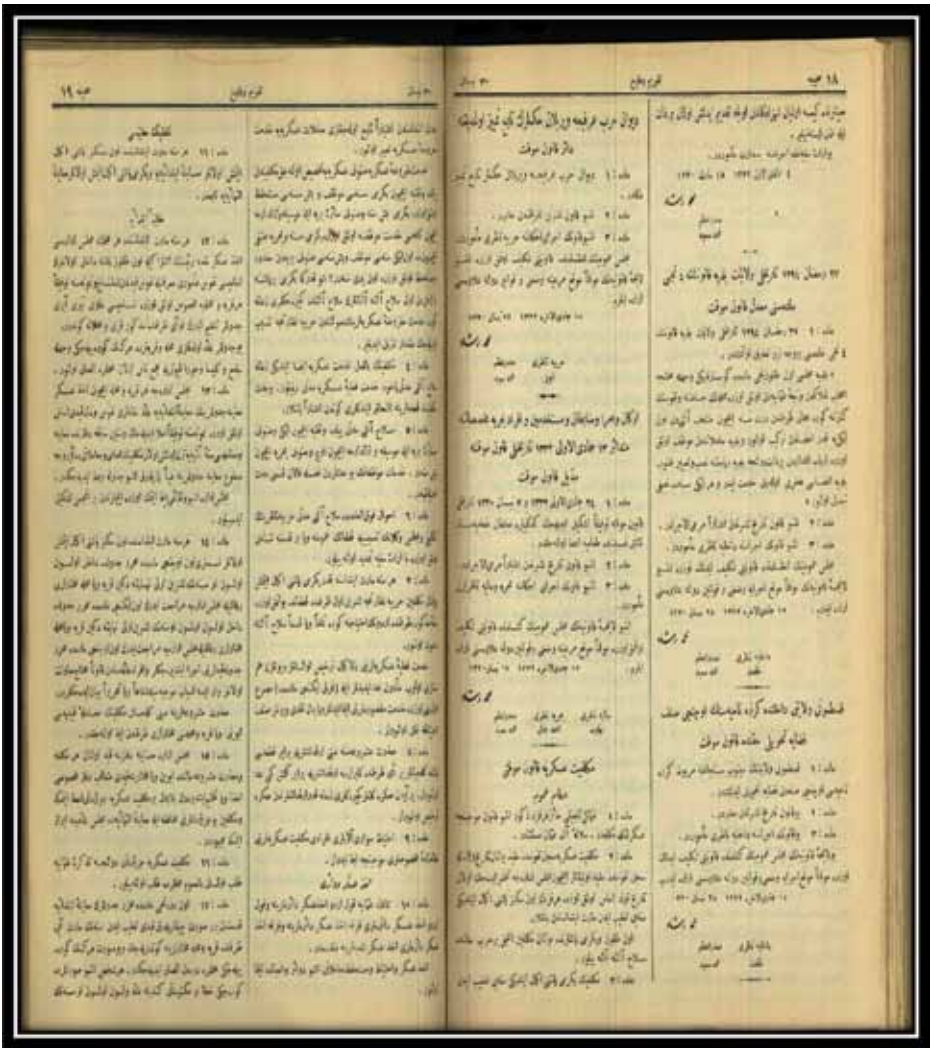
تقويم وقايع

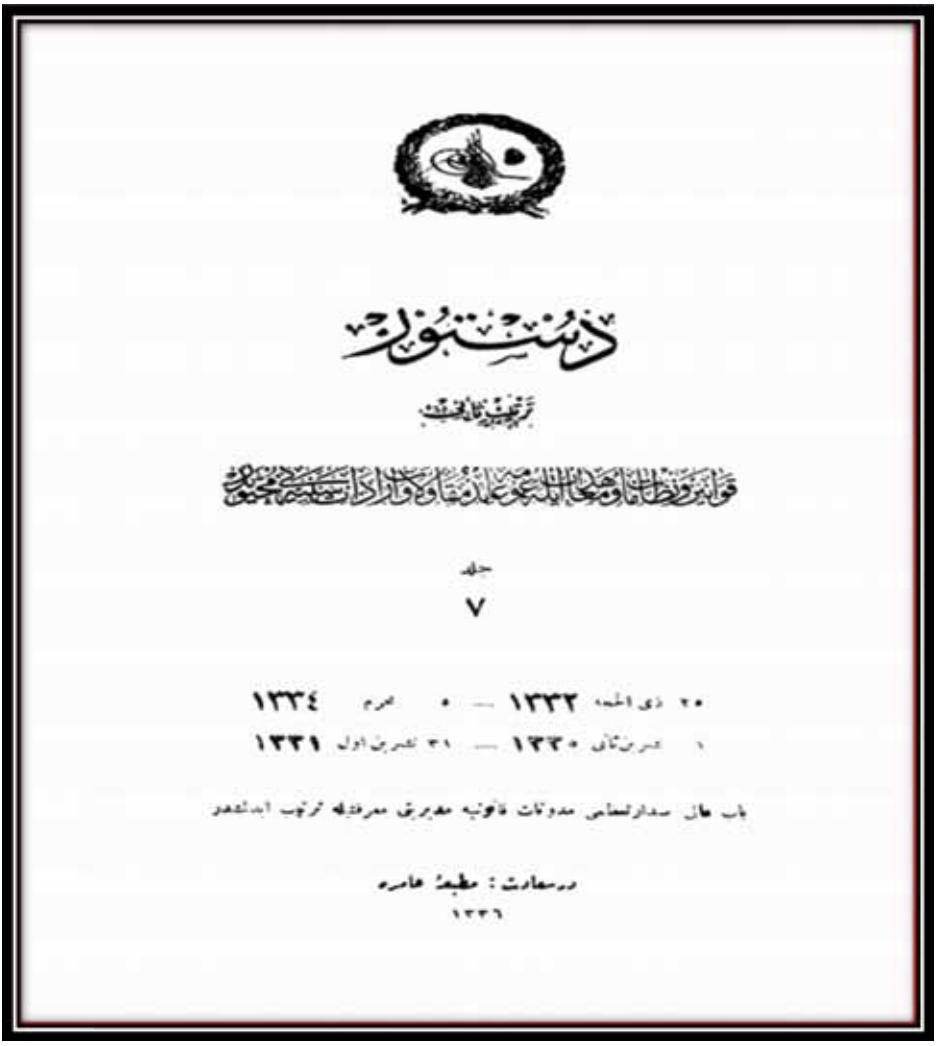
قانون موقتی

(ماده ختام)

اوچنجی باب

Ek 1. 1914 yılında Takvim-i Vekayi Gazetesi'nde Yayımlanan Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvvakkati (Geçici Asker Alma Kanunu)





دستور

ترجمهٔ ثالث

قوانین و نظامات و معاهدات دولیه معمول مقاوله و ارادات سنیه مجموعه

جلد

۷

۲۰ ذی الحجه ۱۳۳۲ — ۰ محرم ۱۳۳٤

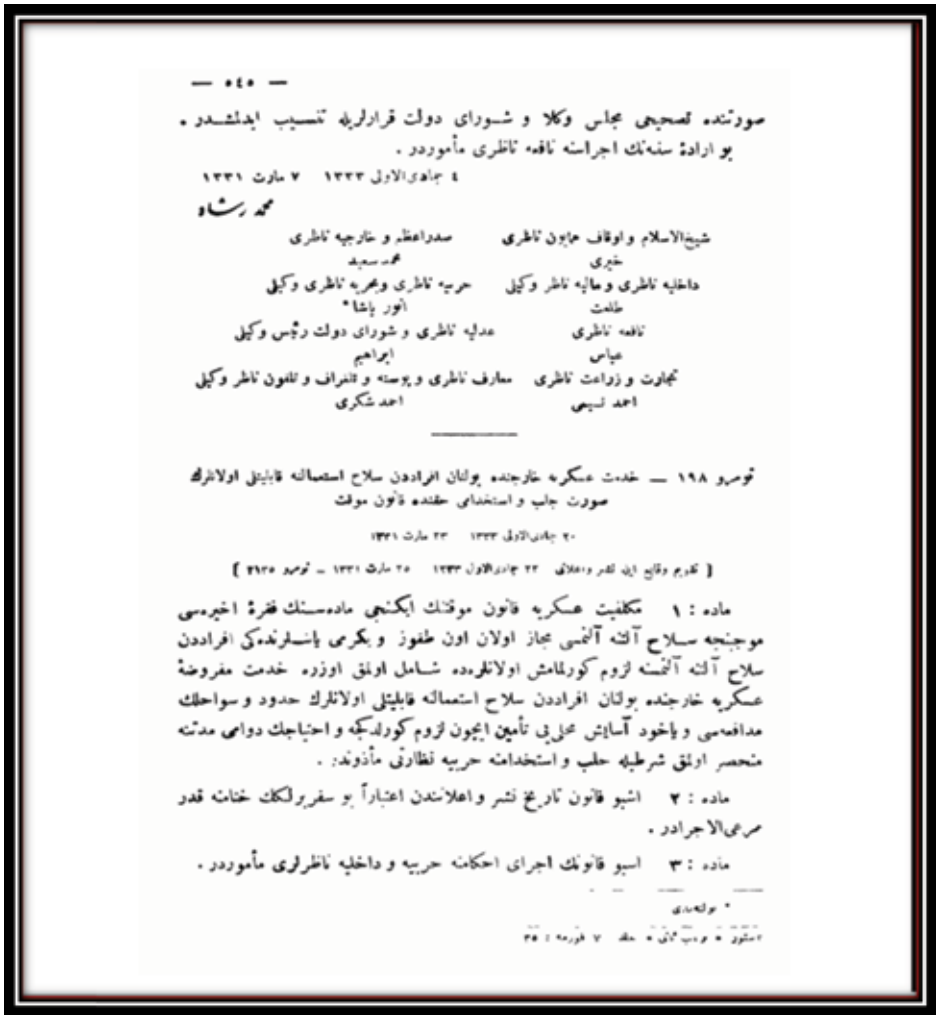
۱ تشرین ثانی ۱۳۳۰ — ۳۱ تشرین اول ۱۳۳۱

باب عالی صدارتعظمی مدونات قانونیه مدیریتی معرفتله ترتیب اولنمشدر

در سعادت: مطبعهٔ عامره

۱۳۳۶

Ek 2. Hizmet-i askeriye haricinde bulunan efraddan silah isti'maline kabiliyetli olanların suret-i celp ve istihdamı hakkında kanun-ı muvakkat.



— ٥٤٥ —

صورتنده تصحیحی مجلس وکلا و شورای دولت قرارلریله تنسیب ایدلمشدر .
بو ارادهٔ سنیه‌نك اجراسنه ناظره ناظری مأموردر .

٤ جمادی‌الاول ١٣٣٣ ٧ مارت ١٣٣١

محمد رشاد

شیخ‌الاسلام و اوقاف همایون ناظری خیری
صدراعظم و خارجیه ناظری محمد سعید
داخلیه ناظری و معاونه ناظر وکیلی طلعت
حربیه ناظری و بحریه ناظری وکیلی انور پاشا*
نافعه ناظری عباس
عدلیه ناظری و شورای دولت رئیس وکیلی ابراهیم
تجارت و زراعت ناظری احمد نسیمی
معارف ناظری و پوسته و تلغراف و تلفون ناظر وکیلی احمد شکری

نومرو ١٩٨ — خدمت عسکریه خارجنده بولنان افرادك سلاح استعماله قابلیتلی اولانلرك صورت جلب و استخدامی حقنده قانون موقت

٢٠ جمادی‌الاولی ١٣٣٣ ٢٣ مارت ١٣٣١

[تقویم وقایع این تقدیر و اعلانی ٢٢ جمادی‌الاول ١٣٣٣ ٢٥ مارت ١٣٣١ — نومرو ٢٤٢٥]

ماده : ١ مکلفیت عسکریه قانون موقتك ایکنجی ماده‌سنك فقرهٔ اخیره‌سی موجنجه سلاح آلتنه آلتمش مجاز اولان اون طقوز و یکرمی یاشلرنده‌کی افرادك سلاح آلتنه آلتمش لزوم کورلدیکی اولدقجه شامل اولمق اوزره خدمت مفروضهٔ عسکریه خارجنده بولنان افرادك سلاح استعماله قابلیتلی اولانلرك حدود و سواحلك مدافعه‌سی و یاخود آسایش محلی‌نی تأمین ایچون لزوم کورلدکجه و احتیاجك دوامی مدتنه منحصر اولمق شرطیله جلب و استخدامنه حربیه نظارتی مأذوندر .

ماده : ٢ اشبو قانون تاریخ نشر و اعلانندن اعتباراً بو سفربرلکك ختامنه قدر جریی‌الاجرادر .

ماده : ٣ اشبو قانونك اجرای احکامنه حربیه و داخلیه ناظرلری مأموردر .

* بولنمدی

دستور ، مرتب ثانی ، جلد ٧ فورمه : ٣٥